

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата економічних наук, доцента Загорецької Олени Ярославівни
на дисертаційну роботу Куценка Артемія Сергійовича
«НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В
УМОВАХ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

**Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами,
планами, темами**

У сучасних умовах розвитку національної економіки проблема забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств набуває особливої актуальності. Будівельна галузь України функціонує в умовах масштабних трансформацій, зумовлених воєнними викликами, необхідністю відновлення пошкодженої інфраструктури, зміною механізмів фінансування будівництва, зростанням ролі публічних закупівель та посиленням вимог до ефективності використання ресурсів. За таких обставин саме будівельні підприємства стають одними з ключових суб'єктів повоєнного відновлення, а їхня здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, ефективно використовувати наявний потенціал і формувати стійкі конкурентні переваги визначає результативність відбудови економіки України загалом.

Актуальність теми дисертаційної роботи Куценка А.С. обумовлена тим, що в умовах відбудови економіки суттєво змінюються умови функціонування підрядних будівельних підприємств. Посилюється конкуренція за доступ до фінансових ресурсів і державних замовлень, зростає значущість організаційно-технологічної спроможності, кадрового потенціалу, здатності підприємств дотримуватись строків виконання робіт, забезпечувати належну якість будівельно-монтажних процесів та виконувати контрактні зобов'язання в умовах нестабільності. Традиційні підходи до оцінювання та забезпечення конкурентоспроможності в таких умовах уже не дають змоги повною мірою врахувати вплив трансформаційних, інституційних, воєнних та поствоєнних чинників. Це зумовлює потребу в розробленні нових або вдосконаленні наявних науково-методичних засад забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств з урахуванням галузевої специфіки та сучасних викликів.

Дисертаційна робота Куценка А.С. присвячена вирішенню важливого науково-прикладного завдання – розробленню теоретико-методичних положень та практичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України. Така проблематика має істотне значення як для розвитку економічної науки, так і для практики управління підприємствами будівельної галузі, оскільки дозволяє сформулювати науково обгрунтовані підходи до оцінювання конкурентних позицій, визначення резервів їх зміцнення та побудови адаптивного механізму забезпечення довгострокових конкурентних переваг.

Проведені у дисертаційній роботі дослідження, сформульовані наукові положення та одержані результати за своїм змістом, тематичною спрямованістю й методичним інструментарієм узгоджуються з планами науково-дослідної роботи Київського національного університету будівництва і архітектури, зокрема виконані в межах тем: «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (№ державної реєстрації 0120U000356) та «Сучасні парадигми та креативні технології формування стратегій учасників проєктів і програм в будівництві» (№ державної реєстрації 0123U103887), у межах яких автором розвинено науково-методичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України.

Ступінь достовірності та обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ретельне вивчення змісту дисертаційної роботи, наведених у ній аналітичних матеріалів, результатів розрахунків, запропонованих моделей та сформульованих висновків дає підстави стверджувати про належний рівень обгрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій автора. Методичною основою дослідження стали фундаментальні положення теорії конкуренції, економіки будівництва, економіки підприємства та стратегічного управління. Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, економіко-статистичного аналізу, експертних оцінок, анкетування, методу аналізу ієрархій, структурно-логічного аналізу, економіко-математичного моделювання, елементів теорії нечітких множин, АНР-аналізу та графо-аналітичних методів. Застосування зазначеного

інструментарію забезпечило системність дослідження, належну аргументованість висновків і підтверджує достовірність одержаних результатів.

Мета дисертаційного дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та методичному удосконаленні механізму, методичних підходів, моделей й індикаторів формування конкурентоспроможності будівельних підприємств у воєнних і поствоєнних умовах з урахуванням сучасних інноваційно-технологічних, організаційних, інституційних і ринкових трансформацій, повною мірою відповідає темі наукової роботи. Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно, а сформульовані завдання є логічними, взаємопов'язаними та достатніми для комплексного розкриття обраної проблематики.

У першому розділі дисертації досліджено теоретичні засади забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств, систематизовано наукові підходи до трактування сутності конкурентоспроможності підприємства, визначено галузеву специфіку конкурентоспроможності у будівництві та уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження. Автором обґрунтовано, що конкурентоспроможність будівельного підприємства доцільно розглядати як здатність ефективно використовувати наявні конкурентні переваги на всіх етапах створення цінності, забезпечувати вигідне ринкове позиціонування, формувати та максимально задовольняти потреби споживачів у якісній будівельній продукції й будівельно-монтажних роботах, одночасно досягаючи раціонального використання ресурсного потенціалу в умовах динамічного конкурентного середовища. Важливим результатом цього розділу є також узагальнення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності та аналіз нормативно-правового середовища функціонування будівельних підприємств.

У другому розділі дисертації досліджено сучасний стан будівельних підприємств України, виявлено ключові тенденції та виклики їх конкурентного розвитку в умовах війни та повоєнного відновлення, а також обґрунтовано необхідність формування комплексного підходу до оцінювання конкурентоспроможності. Значну увагу приділено аналізу трансформації сфери публічних закупівель у період воєнного стану, впливу змін ринкового середовища на конкурентні позиції підрядних організацій та зростанню ролі цінових, організаційно-технологічних, кадрових і фінансово-економічних факторів. У межах цього розділу автором розроблено методичний підхід до

комплексного оцінювання конкурентоспроможності будівельних підприємств, що базується на ієрархічній декомпозиції системи факторів впливу, інтеграції стимулюючих і дестимулюючих чинників та формуванні узагальнюючого інтегрального показника, що забезпечує об'єктивність оцінювання та можливість виявлення ключових резервів зміцнення конкурентних позицій підприємства.

У третьому розділі дисертації розроблено організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності будівельних підприємств у сучасних воєнних і поствоєнних умовах. Автором обґрунтовано його цільову спрямованість, принципи побудови та ключові структурні елементи, що охоплюють ринкову, організаційно-технологічну, кадрову та фінансово-економічну складові. Важливим результатом є систематизація стратегічних пріоритетів розвитку будівельних підприємств залежно від типу ринкової структури та умов функціонування, а також розроблення інструментарію стратегічного управління, орієнтованого на цифровізацію, ресурсну оптимізацію, інноваційний розвиток, адаптацію до змін зовнішнього середовища та посилення взаємодії зі стейкхолдерами. Практичну цінність мають запропоновані рекомендації щодо зміцнення конкурентних позицій будівельних підприємств у контексті повосної реконструкції, інтеграції європейських стандартів і реалізації принципів сталого розвитку.

Наприкінці кожного розділу наведено висновки, які логічно узагальнюють результати проведеного дослідження та слугують підґрунтям для сформульованих автором рекомендацій. Усі наукові завдання, результати дослідження, елементи наукової новизни та висновки дисертації є взаємопов'язаними, послідовно обґрунтованими та отриманими автором особисто. Отже, наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Куценка Артемія Сергійовича, є належним чином обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження і достовірність отриманих результатів, висновків і рекомендацій

Усі наукові положення, сформульовані Куценком А.С., є результатом самостійно виконаного дослідження та відображають особистий внесок автора у розвиток теоретико-методичних і прикладних засад забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств. Аналіз змісту дисертації та наукових публікацій здобувача дає підстави стверджувати про наявність у роботі елементів наукової новизни.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у розвитку теоретичних положень і методичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій економіки України. Автором удосконалено механізм формування конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств, який розглядається як багаторівнева інтегративна система, що поєднує організаційно-технологічні, кадрові, ринкові та фінансово-економічні складові з урахуванням їх структурної взаємозалежності та різноспрямованого впливу на результуючий інтегральний показник. Важливою перевагою запропонованого підходу є врахування екзогенних дестабілізуючих чинників, зумовлених воєнним станом, зміною інституційного середовища, трансформацією ринку будівельних послуг і зростанням ролі публічних закупівель, що забезпечує підвищення адаптивності управлінських рішень та формування стійких конкурентних переваг підприємства.

Подальшого розвитку дістали теоретичні підходи до визначення сутності конкурентоспроможності будівельного підприємства з урахуванням галузевої специфіки, особливостей функціонування ланцюга створення цінності та впливу ринкових чинників, а також науково-методичний підхід до комплексного оцінювання конкурентоспроможності на основі ієрархічної декомпозиції системи факторів впливу та інтеграції організаційно-технологічних, кадрових, ринкових і фінансово-економічних показників. Запропонований інструментарій дозволяє враховувати як стимулюючі, так і дестимулюючі фактори, об'єктивно оцінювати конкурентні позиції підприємства, виявляти резерви їх зміцнення та обґрунтовувати стратегічні напрями розвитку. Отримані результати мають важливе значення для підвищення ефективності управління будівельними підприємствами, посилення їх конкурентних позицій у процесі відбудови економіки України, адаптації до сучасних ринкових викликів та узгодження стратегічних рішень із вимогами сталого розвитку, цифровізації та європейських стандартів ведення будівельної діяльності.

Аналіз літератури, використаної в дисертаційному дослідженні

Достовірність наукових положень, отриманих висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні Куценка А.С., підтверджується використанням широкої та репрезентативної інформаційної бази. Вона охоплює праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем конкурентоспроможності підприємств, економіки будівництва, стратегічного

управління, розвитку будівельної галузі та механізмів функціонування підприємств в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій; законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність будівельних підприємств, сферу публічних закупівель, відбудову інфраструктури та реалізацію інвестиційно-будівельних проєктів; статистичні матеріали Державної служби статистики України, профільних міністерств і відомств; аналітичні матеріали міжнародних організацій; дані фінансової, статистичної та управлінської звітності будівельних підприємств; результати експертних оцінок, анкетування та інші емпіричні матеріали, використані для обґрунтування авторських висновків.

Перелік використаних джерел у дисертаційному дослідженні Куценка А.С. налічує 191 найменування, що свідчить про належну глибину опрацювання наукової проблематики та достатню репрезентативність джерельної бази. Таким чином, використана література формує комплексне підґрунтя для дослідження – від теоретичного осмислення сутності конкурентоспроможності будівельних підприємств і чинників її формування до розроблення методичних підходів, моделей та практичних рекомендацій щодо зміцнення конкурентних позицій суб'єктів господарювання в умовах відбудови економіки України.

Аналіз публікацій автора за темою дисертаційного дослідження

За результатами дисертаційного дослідження Куценком А.С. опубліковано 13 наукових праць, у тому числі: 6 статей, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України та 1 – у виданні іноземної держави, що входить до ОЕСР, а також 7 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій. Апробація результатів дисертації здійснювалася на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (Київ, 2023, 2024, 2025 рр.), «Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку» (Київ, 2023, 2024, 2025, 2026 рр.).

У наукових публікаціях автора відображено ключові положення дисертації, пов'язані з дослідженням сутності конкурентоспроможності будівельних підприємств, аналізом сучасного стану будівельного ринку, трансформацією законодавчо-нормативного середовища, цифровізацією стратегічного управління, методичними підходами до оцінювання конкурентоспроможності та обґрунтуванням стратегій її забезпечення в умовах воєнного стану й повоєнної відбудови. На підставі аналізу наукових

праць здобувача можна стверджувати, що основні наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження достатньо повно апробовані й відображені у фахових наукових виданнях та матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Отримані результати дисертаційного дослідження Куценка А.С. мають вагоме теоретичне та практичне значення, оскільки формують цілісний науково-методичний інструментарій забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій економіки України. Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що автор не лише поглибив теоретико-методичні засади формування та оцінювання конкурентоспроможності будівельних підприємств, а й довів їх до рівня прикладних рішень, придатних для впровадження у господарську практику. Розроблені підходи мають прикладний характер, оскільки спрямовані на підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності будівельних підприємств, зміцнення їх ринкових позицій, удосконалення стратегічного управління та адаптацію до змін зовнішнього середовища.

Теоретична значущість дослідження визначається розвитком концептуальних підходів до трактування сутності конкурентоспроможності будівельного підприємства як інтегральної багатофакторної характеристики його діяльності, що відображає здатність ефективно використовувати наявні конкурентні переваги, забезпечувати стійке ринкове позиціонування та адаптуватися до динамічних умов функціонування. У роботі обґрунтовано методичні положення щодо комплексного оцінювання конкурентоспроможності на основі інтеграції організаційно-технологічних, кадрових, ринкових та фінансово-економічних чинників, а також розвинено положення щодо формування адаптивного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю, який враховує вплив воєнних і поствоєнних викликів, цифровізації, інституційних змін та трансформації конкурентного середовища у будівельній галузі.

Практична цінність дослідження посилюється тим, що запропонований методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності будівельних підприємств забезпечує універсальний інструментарій для комплексної діагностики стану підприємства, виявлення сильних і слабких сторін його функціонування, визначення рівня конкурентних переваг та

обґрунтування стратегічних напрямів розвитку. Розроблена ієрархічна модель оцінювання дозволяє враховувати вплив як стимулюючих, так і дестимулюючих факторів, формувати інтегральний показник конкурентоспроможності та використовувати його для порівняльного аналізу будівельних підприємств, вибору стратегічних альтернатив і підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Важливим результатом дисертаційного дослідження є запропонований організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств, який поєднує інструменти стратегічного управління, цифровізації, ресурсної оптимізації, адаптивного фінансування, розвитку кадрового потенціалу та взаємодії зі стейкхолдерами. Його використання дозволяє підвищити ефективність планування, координації та контролю діяльності підприємства, забезпечити гнучке реагування на зміни ринкової кон'юнктури, підвищити результативність участі у публічних закупівлях і сформувати довгострокові конкурентні переваги. Практичне значення має і система індикаторів моніторингу конкурентоспроможності, яка може бути інтегрована в корпоративні інформаційно-аналітичні системи управління для безперервного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Результати дослідження можуть бути використані у діяльності будівельних підприємств, галузевих об'єднань, органів державного та місцевого управління при розробленні програм розвитку будівельної галузі, стратегій повоєнної відбудови, механізмів підвищення ефективності публічних закупівель, а також заходів із посилення економічної стійкості суб'єктів господарювання. Практична апробація запропонованих положень на базі ТОВ «Регіон-Агробуд» та ТОВ «ДВ-Констракшн» підтвердила їх ефективність у підвищенні обґрунтованості управлінських рішень, удосконаленні систем оцінювання конкурентоспроможності та зміцненні конкурентних позицій підприємств у середньо- та довгостроковій перспективі. Крім того, результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін економіко-управлінського спрямування, пов'язаних з економікою будівництва, стратегічним управлінням, управлінням конкурентоспроможністю та публічними закупівлями.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами ознайомлення з рукописом дисертації, а також науковими публікаціями здобувача підстав вважати, що в роботі наявні

порушення академічної доброчесності, не виявлено. Використані в дисертації ідеї, наукові положення, результати та окремі положення інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями на джерела. Стиль викладення матеріалу, структура дослідження та характер представлених результатів дають підстави вважати, що дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи загальний науковий рівень дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значущість, слід зазначити окремі дискусійні положення та зауваження, які не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, проте можуть бути предметом наукової дискусії.

1. У першому розділі дисертації на рис. 1.3, де подано взаємозв'язок конкурентних переваг, конкурентоспроможності підприємства та конкурентоспроможності продукції, загальна логіка побудови є зрозумілою, однак сама схема виглядає дещо спрощеною та потребує додаткового змістовного пояснення. Зокрема, не повною мірою розкрито характер причинно-наслідкових зв'язків між конкурентними перевагами в ланцюгу створення цінності, конкурентоспроможністю продукції та конкурентоспроможністю підприємства. Із рис. 1.3 не зовсім однозначно зрозуміло, що саме є первинним — конкурентні переваги в ланцюгу створення цінності чи конкурентоспроможність продукції та підприємства, а також яким чином відбувається зворотний вплив між цими елементами. У зв'язку з цим доцільно було б або деталізувати зміст рисунка, або доповнити його текстовим поясненням щодо механізму формування такого взаємозв'язку.

2. У роботі значну увагу приділено сфері публічних закупівель як важливому чиннику формування конкурентного середовища у будівельній галузі. Разом із тим, для посилення практичної спрямованості дослідження доцільно було б більш детально розкрити, яким саме чином зміни в закупівельному законодавстві, особливості воєнних закупівель та механізми цінового коригування контрактів впливають на окремі складові інтегральної оцінки конкурентоспроможності будівельного підприємства.

3. У підрозділі 3.2 автором ґрунтовно розглянуто стратегічні пріоритети підрядних будівельних підприємств та запропоновано адаптивні заходи залежно від типу ринку й рівня конкурентоспроможності, однак окремі положення мають переважно узагальнений теоретичний характер. Зокрема, запропоновані у табл. 3.1 та табл. 3.2 стратегічні орієнтири доцільно було б

доповнити кількісними критеріями вибору відповідної стратегії, а також практичними індикаторами оцінювання ефективності її реалізації для підрядних будівельних підприємств.

4. Під час обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку підрядних будівельних підприємств залежно від типу ринкової структури (с. 164-173) доцільно було б ширше врахувати регіональні особливості функціонування будівельного ринку України, що сьогодні суттєво відрізняються залежно від ступеня впливу воєнних дій та масштабів відновлювальних робіт.

5. У роботі слушно акцентовано увагу на значущості кадрової складової конкурентоспроможності будівельного підприємства. Однак доцільним було б ширше висвітлити вплив дефіциту кваліфікованих кадрів, трудової міграції, мобілізаційних обмежень та необхідності перепідготовки персоналу на формування конкурентних переваг підприємств у період відбудови економіки України, а також деталізувати управлінські інструменти реагування на ці виклики.

Зазначені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, а мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок та відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Куценка Артемія Сергійовича на тему «Науково-методичні засади забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України» є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, у якій вирішено важливе науково-прикладне завдання щодо розвитку теоретико-методичних положень і розроблення практичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах трансформації економічного середовища та повоєнної відбудови України.

Дисертація характеризується актуальністю теми, належним рівнем наукової аргументації, логічністю структури, обґрунтованістю висновків, наявністю наукової новизни та практичної цінності одержаних результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, є достатньо обґрунтованими, достовірними та мають теоретичне і прикладне значення для розвитку економіки будівництва, стратегічного управління та практики функціонування будівельних підприємств.

За змістом, науковим рівнем, ступенем обґрунтованості результатів, оформленням та дотриманням принципів академічної доброчесності дисертаційна робота Куценка Артемія Сергійовича відповідає вимогам, встановленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор – Куценко Артемій Сергійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки
підприємства та інвестицій
Національного університету
«Львівська політехніка»

Олена ЗАГОРЕЦЬКА

Підпис Загорецької Олени Ярославівни засвідчую:

Проректор

Ірина ЯРЕМЧУК